

Synvärlden

Nr 1 2013

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Tre av arrangörerna på det nordiska Syn och Stroke-mötet,
Kristen Inde, Sidsel Brøndmo och Arne Tømte, sid 15

Långdraget anpassa läromedel, sid 12

Ljus regiondag, sid 10

Ges ut i samarbete mellan
Synskadades Riksförbund – SRF,
Föreningen För Synrehabilitering
– FFS och Specialpedagogiska
Skolmyndigheten, Resurscenter
syn i Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund, tel 08-39 92 98
Margret Grönkvist, tel 08-
123 366 13
Lena Söderberg (ansv.utg)
tel 010-486 96 63

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

Fax:

08-39 93 22

e-post:

nyasynvarlden@srf.nu

2013 kommer Nya Synvärlden ut
med fyra nummer

Manusstopp

6 maj

Tidningen kommer ut på svart-
skrift och pdf.

Adressändringar och nya
prenumerationer anmäls till
mia.karlsson@ffss.se.

Skicka gärna ditt bidrag – artikel
eller annons – till tidningen på
epost. Redaktionen förbehåller sig
rätten att korta ner och redigera
insänt material. Annonser går
givetvis in obeskurna.

Artiklarna läggs dock oftast in
oredigerat och författaren ansvarar
själv för innehållet.

OBS att bilder tagna med mobil
oftast blir usla!

OBS att digitalbilder kräver hög
upplösning.

Redaktionen skickar ett varmt
tack till alla som medverkat med
material i detta nummer!

ISSN 1401-4742

Innehåll

Inledare	3
Landet runt	5
O&F-handledning ute	5
Teknikskifte inom läsmedia	6
Den fjärravkännande vita käppen dröjer	6
Nationellt kompetenscentrum för anhöriga	7
Så blir alla elever delaktiga i praktiken	8
Regiondag om ljus	10
Anpassa läromedel en långdragen process	12
Åsbackaskolan flyttar till Örebro	13
Nu startara leberjakten	14
Syn och stroke	15
“Se är inte alltid nog”	15
Bättre minne och gladare med synmetodisk träning	18
“Tid är hjärna”	20
Utbildning	21
Ny aktör inom synrehabiliteringen	21
Unik utbildning startar i Härnösand	21
Debatt	23
Vad händer med stödet efter skolan	23
FFS-nytt	24
Inbjudan till Synkonferens 2013	24

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Lena Söderberg
tel 010-486 96 63, epost lena.soderberg@ffss.se

E-post: kansli@ffss.se

Webbsida: www.ffss.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffss.se och länken "bli medlem!". Fyll i
formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Föreningen För Synrehabilitering

Vi fortsätter verka för att det ska kännas naturligt för yrkesverksamma att vara medlemmar i föreningen, vars övergripande syfte är att samla oss som arbetar med och för personer med synnedsättning alla åldrar; barn, yrkesverksamma och äldre för att vi tillsammans ska kunna påverka utvecklingen av svensk synrehabilitering. Detta sker bland annat genom utgivning av tidningen "Nya Synvärlden", fortbildningsdagar & konferenser i FFS regi och i samverkan med andra aktörer, samt genom utdelning av stipendier. Tack vare våra sponsorer; Dolphin, ICAP, Idéutveckling, Insyn, Iris hjälpmedel, LVI, Multilens, Polar Print, Pro Vista, Synsupport Nordic Eye samt medlemsintäkterna har föreningen ekonomi att bedriva sin verksamhet.

Nordisk Kongress

FFS var under förra året medarrangör till den 7:e Nordiska Kongressen i synpedagogik med tema "Synpedagogik – synnedsättning, neurologi och kognition". Varför gör vi som vi gör och vad kan vi göra annorlunda inspirerade av neurologisk och kognitiv forskning? Vi samlade 250 deltagare, föreläsare och utställare. Vi vill värna om det nordiska språket och därför hölls föreläsningarna på svenska, norska eller danska. Nästa Nordiska Kongress kom-

mer att hållas i Norge 2015 och FFS är delaktiga i programkommittén.

Konferens Tema Retinitis Pigmentosa, 20 mars Stockholm

Tillsammans med RP föreningen hölls en kostnadsfri temadag "Att leva med RP". Det blev en intressant dag med föreläsningar kring aktuell medicinsk forskning, karriärvägar, information kring ett ledarhundsprojekt samt presentation av en helt ny bok Att leva med RP – en handbok för retiniker, anhöriga och den övriga omgivningen.

Årets FFS:are

Utmärkelsen Årets FFS:are tilldelas en person som på ett konkret och engagerat sätt bidragit till att utveckla svensk habilitering och rehabilitering för personer med synnedsättning. 2011 gick priset till Professor Sten Andréasson Lund. Priset var ett besök på Kungliga operan i Köpenhamn. Årets FFS:are 2012 är utsedd och kommer att uppmärksammas på årsmötet den 17 april, Hotell Södra Berget, Sundsvall.

FFS regionala verksamhet

Ute i landet finns FFS:s ombud som bland annat kan hjälpa till att få igång regionala aktiviteter kring olika ämnen av intresse för FFS medlemmar. Det kan

vara allt från att bjuda in en föreläsare till att någon från regionen berättar om en intressant konferens man deltagit i. Innehållet kan variera från flera vida ämnesområden till att diskutera något mycket specifikt. FFS kan ge ekonomiskt bidrag med upp till 10 000 kr för genomförande av regionala fortbildningsdagar. I år har vi haft en regional fortbildningsdag i mellersta regionen på Hagabergs Folkhögskola i Södertälje. Dagen handlade om iPhone och GPS som hjälpmedel för personer med nedsatt syn, i vardag och arbete. Vi har även haft en dag i Göteborg med ett 30-tal deltagare. 2013 blir det bland annat en dag i norra regionen, Östersund.

Förflyttning/orientering

FFS har tackat ja till samarbete för att anordna nästa internationella konferens i orientering/förflyttning i Sverige 2015, förutsatt att inga ekonomiska garantier måste ges.

Syn/Kommunikation Konferens

Syn/Kom är en stor, inom området känd konferens som hållits i Örebro ett flertal år med ca 200 deltagare främst från skolområdet. Den ligger i nuläget nere och vi har fått förfrågan om att "ta över arrangemanget". Det kräver dock mycket arbete och

vi har inte mäktat med detta. Frågan lever dock och vi ser ett stort behov av denna typ av konferens.

Tidningen Nya Synvärlden

Vi har bytt tryckeri och på så sätt sänkt våra kostnader. Redaktionsrådet består av representanter från SRF, SPSM samt FFS. Tidningen har stor spridning i hela landet, redaktören heter Jan Wiklund och alla bidrag välkomnas!

Välkomna till årets synkonferens!

17-18 april, Hotell Södra Berget, Sundsvall

"Verktyg och metoder för tillgänglighet"

Konferensen vänder sig till alla som arbetar inom synområdet och ger möjlighet att ta del av kollegors kunskaper och erfarenheter och framtida trender inom synområdet. Förutom gemensamma föreläsningar kommer en mängd olika parallella presentationer och workshops att hållas. Vi har ett varierat och brett utbud som ger möjlighet till erfarenhetsutbyte inom våra olika kunskapsområden. Pedagogik, Orientering/Förflyttning, IT, Hjälpmedel, Belysning, Teknik mm

Synpedagogutbildningen i framtiden

Bland synpedagogerna i landet är medelåldern hög och FFS hyser oro när det gäller framtida utbildning i Synpedagogik. FFS, genom Margret Grönkvist, deltar i en arbetsgrupp som tillsammans med andra aktörer engagerar sig i frågan. Flera

olika initiativ är aktuella: 1-årig påbyggnadsutbildning via yrkeshögskolan, Masterutbildning i Nordisk regi (Kongsberg), Masterutbildning i Nordisk regi (Tambartun), 4 årig pedagogutbildning med valmöjlighet, inriktning "syn" och Stockholms Universitet/Göteborgs Universitet som erbjuder fortbildning inom synområdet i form av olika kurser. Vilka kriterier ska gälla för att man ska kunna kalla sig "Synpedagog"? Eller kommer den benämningen att försvinna och ersättas med annan yrkesbenämning; specialpedagog/syn, synrehabiliterare, synspecialist?

FFS styrelse består av

Lena Söderberg, Ordförande, Arbetsförmedlingen SYN, Sundsvall

Catarina Hägg, vice ordförande, SPSM Läromedel Stockholm

Annika Södergren, Kassör, SPSM Ekeskolan Örebro

Anita Sjöberg, Sekreterare, Kommunen Gotland

Lena Seppä, Ledamot, Syncentralen Halmstad

Mia Karlsson, Ledamot, Syncentralen Västervik

Margret Grönkvist, Ledamot, Syncentralen Långbro Stockholm

Christer Bohdén, Ledamot, Provista Optik, Göteborg

Jenny-Ann Karlsson, ledamot, Syncentralen Norrköping och Dövsblindteamet

Mikael Magnusson, suppleant, Folkhögskolan Borås

Lisa Marklund, suppleant, Syncentralen Östersund

FFS strävar efter att kunna

påverka och bidra till en positiv utveckling när det gäller svensk synrehabilitering. Är vi fler kan vi göra mer! Hör av er till oss med frågor ni vill att vi ska engagera oss i!

Lena Söderberg
Ordförande

– Vår skrift är tänkt att komplettera den befintliga litteraturen inom området alternativ och kompletterande kommunikation (AKK), utifrån perspektivet att barnet har synnedsättning i kombination med ytterligare funktionsnedsättning, berättar Ingrid Gustafsson.

<http://www.spsm.se/sv/jagvill/Kopa-laromedel/>

FFS har nytt utseende på sin hemsida www.ffss.se
Gå gärna in och lämna synpunkter. Den är mer interaktiv än tidigare.

Årets synkonferens
Program – se sida 24
Kallelse till årsmöte – se sida 26

O&F-handledning ute sedan någon tid

Handledning i Orientering och förflyttning (O&F) har nu funnits ute en tid. Den lämnade tryckeriet den 30 april förra året.!

För att ge en bakgrund till handledningen vill jag backa några år tillbaka. Den nationella standarden ”Orientering och förflyttning - nationell standard för syncentralerna i Sverige” antogs av Sveriges syncentraler i november 2001.

För att göra standarden mer lättillgänglig i det praktiska rehabiliteringsarbetet på syncentralerna sökte vi, en grupp arbetsterapeuter och anpassningslärare från syncentralerna i Falun, Stockholm och Örebro medel från Syntesprojektet. En del i Syntesprojektet handlade om utveckling av syncentralernas specialistområden. Vi skrev under 2007, rapporten Utveckling av Nationell standard för syncentralerna i Sverige i Orientering och förflyttning (O&F) innehållande Checklistor och Bilaga sinnesövningar.

Men en konkret handledning som beskriver hur träningen går till saknades! En äldre och bra handledning finns, SÖ läroplan X.21.24.11, men den behövde omarbetas och få ett modernare utformning. Med stöd från våra respektive Syncentraler, tog Anitha Svensson, Syncentralen Stockholm, och jag oss an uppgiften med omarbetning

av X.21.24.11. Efter att ha läst, diskuterat, skrivit och skrivit om, vänt och vridit på innehållet i den blivande handledningen samt fotograferat är en ny handledning i O&F klar!

Det är vår förhoppning att handledningen ska underlätta den del av rehabiliteringsarbetet som rör O&F med teknikkäpp för vuxna personer med synnedsättning eller blindhet (WHO 2008).

Innehållet beskriver de grundläggande övningarna inom O&F, som behövs för att göra det möjligt att klara sig på egen hand med teknikkäpp i känd och okänd miljö. Träningen är också en förutsättning för att kunna gå vidare med ledarhund och/eller GPS. O&F är ett av syncentralernas specialistområden. Det finns ett nationellt kvalitetsmål att personer med synnedsättning eller blindhet ska erbjudas O&F.

Inför träningen är användandet av bedömningsinstrument, samtal och observation viktiga redskap. Olika bakgrund, erfarenhet, personlighet och synförmåga gör att man måste kunna modifiera träningen och anpassa den efter varje individ. Hela rehabiliteringsprocessen tar ofta lång tid innan man praktiskt klarar O&F på egen hand och käppen blir en naturlig del i vardagen.

Handledningen presenterades på Forum Visions workshop i O&F i början av maj.

Handledning Orientering och förflyttning med teknikkäpp finns att köpa från Syncentralen Örebro till självkostnadspris.

Kristina Holmberg
Leg arbetsterapeut
Syncentralen Falun

Prova på Ekeskolan.

Anmälan hittar du på www.spsm.se/ekeskolan

Ekeskolan i Örebro är en statlig specialskola för barn med synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning.

Höst och vår bjuder vi in elever och föräldrar som vill prova på hur det fungerar i skola, boende och fritidsverksamhet hos oss.

Mer information och anmälan hittar du på: www.spsm.se/ekeskolan

Ekeskolan
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Teknikskifte inom läsmedia

Idag används det hjälpmedel för att läsa tillgänglig info som tillhandahålls dels av syncentralerna, dels av MTM, Myndigheten för Tillgängliga Media. Då är det uppdelat så att användare som prenumererar på taltidning läser på spelare från MTM, och de som inte prenumererar på dagstidning förses med spelare från syncentralen.

Under 2000-talet infördes DAISY – syncentralerna förskrev cd-baserade daisyspelare samtidigt som man bytte ut mottagarna för taltidningar till adela-mottagare, som tillhandahålls av MTM.

Det som nu ska hända är att man gör ett teknikskifte inom

taltidnings- och talboksverksamheten till *internetbasing*. Tanken är att det *inte* ska bli radiosändning för tidningar och *inte* bli cd för böcker, utan internetnedtanking av ljud direkt. MTM kommer att inleda detta med att byta ut spelare för taltidningar som är ute idag, adelorna, till daisyspelare med internetuppkoppling.

Parallellt har syncentralerna fått information om att även böcker ska distribueras via internet. Eftersom det finns daisy med internetuppkoppling går det att börja teknikskiftet inom syncentralernas verksamhet. Det vill säga, det finns apparater på marknaden.

MTM har fattat beslutet, skiftet

pågår. Syncentralernas skifte är inte påbörjat men det behöver påbörjas, säger Jesper Klein på MTM.

En försöksverksamhet pågår tillsammans med syncentralerna i Uppsala och Norrköping. Detta försök kommer att utvärderas i vår och vi hoppas kunna skildra detta i nummer 2.

Tills vidare kan man studera vad som händer på MTM:s projektwebbplats www.taltidningen20.se.

Den fjärravkännande vita käppen dröjer lite till

Luleå tekniska universitet arbetar med att få fram en vit käpp som ska känna av hinder på avstånd. I en slutversion ska man "känna av" vad som finns flera meter fram tack vare att käppen tar emot laserstrålar som studsar tillbaka från hindren, och omvandlar dem till känselimpulser.

Att man inte redan kan göra detta beror på att tekniken än så länge är för tung för att vara praktisk.

För närvarande finns den monterad på en elektrisk rullstol, sä-

ger Daniel Innala Ahlmark som är doktorand, datorprogrammerare och själv synskadad.

– Rullstolen har funnits här på universitetet i tjugo år som en forskningsplattform. Den har utrustats med olika sensorer för att navigera sig själv, och med tiden föddes idén att den skulle kunna föra över informationen till någon som inte kan se själv.

– Tidigare hade informationen gått till en bildskärm, men det är inte så lämpligt för den som inte ser. Så vi använder en haptisk

robot. Det är en apparat som gör att man känner virtuellt. Den är stor som en halv fotboll ungefär.

– Nästa steg är att göra den bärbar, och som ett komplement till den vanliga käppen för att få överblick över omgivningen.

Vilket alltsammans gör att den fjärrverkande vita käppen ligger i framtiden. Men datortekniken förminsкас hela tiden och framtiden kan vara närmare än vi tror.

Nationellt kompetenscentrum för anhöriga

1,3 miljoner personer i Sverige ger omsorg till närstående enligt en rapport från Socialstyrelsen 2012. Anhöriga i åldersgruppen 30-44 år ger främst omsorg till barn, anhöriga i åldersgruppen 45-65 år ger främst omsorg till föräldrar och anhöriga som är äldre än 65 år ger främst omsorg till en partner. Enligt rapporter upplever de flesta att det känns bra att ge omsorg även om det påverkar den egna livssituationen.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga jobbar sedan 2008 med anhörigstöd genom webbplatsen anhoriga.se. Initialt var fokus på Anhöriga till äldre, men under 2011 och 2012 växte verksamheten med flera nya områden: anhöriga till barn och unga med flerfunktionsnedsättning, barn som anhöriga, arbetsgivare till anhöriga samt anhöriga till personer med psykisk ohälsa. Ambitionen är att vara en kvalificerad plats där den anhörige är huvudperson och kan få råd och stöd.

Nka finns i hela Sverige

Nka:s verksamhetsidé är att skapa och utveckla möten mellan olika kunskaps- och erfarenhetsformer som första-handserfarenheter från brukare och anhörigvårdare, praktisk erfarenhet från personal, organisations- och policyerfarenhet från beslutsfattare samt forskning och utveckling.

Nka:s huvudkontor ligger i

Kalmar och har en handfull heltidsmedarbetare på plats. Resten av personalstyrkan är spridd över hela landet mellan Luleå till Trelleborg. Många sköter andra arbeten samtidigt och samarbetsformen är webbkonferenser, e-post och telefoni. Genom att använda informationsteknik för att skapa ett virtuellt kontor möjliggör man för specialister, forskare, brukare, anhöriga, organisationer och beslutsfattare att bidra från sina respektive hemorter.

Framtidens anhörigstöd

Nka:s webbplats Anhöriga med adressen www.anhoriga.se utgör navet i anhörigstödet. Här går det att hitta information om olika former av anhörigstöd. Den som vill vara mer aktiv kan anmäla sig till ett lärande nätverk. Ett lärande nätverk är en samtalsgrupp som träffas lokalt eller genom webbkonferens. Yrkesutövare är också varmt välkomna i de lärande nätverken och till de resurser som erbjuds genom webbplatsen. Under fliken bibliotek finns gott om lästips för den som vill förkovra sig inom anhörigområdet. Nka publicerar kunskapsöversikter, rapporter och inspirationsmaterial som är tillgängliga i pdf-format.

Varje höst genomför Nka en turné i Sverige och besöker fyra städer med en endagskonferens. Konferensen besöks av både anhöriga och yrkesverksamma.

Seminarierna filmas och läggs ut på webben. Nka är ingen vinstdrivande verksamhet och finansieras av skattemedel och projektpengar. Därför är deltagande i lärande nätverk, material i pdf-er, och filmade seminarier tillgängligt gratis.

Ellinor Bjurnemark
Nationellt kompetenscentrum

Referens

Anhöriga som ger omsorg till närstående - omfattning och konsekvenser. Stockholm: Socialstyrelsen; 2012

Konstgjord näthinna i USA

USAs läkemedelsverk har godkänt behandling för blindhet med en filt av elektroder som inplanteras i ögat., s.k. artificiell retina, enligt New York Times 14.2.2013.

Därmed torde det vara en tidsfråga innan det kommer hit.

Se http://www.nytimes.com/2013/02/15/health/fda-approves-technology-to-give-limited-vision-to-blind-people.html?_r=0

Så blir alla elever delaktiga i praktiken

Delaktighet är viktigt för att elever med funktionshinder ska få ett bra lärande och en trygg miljö i skolan. Men vad betyder delaktighet i praktiken?

Specialpedagogiska skolmyndigheten har nyligen släppt rapporten ”Där man söker får man svar”.

– Delaktighet är en förutsättning för att nå målen och trivas i skolan. Men vi måste konkretisera begreppet, säger Tove Söderqvist Dunkers, en av redaktörerna och medförfattarna.

Specialpedagogiska skolmyndighetens delaktighetsprojekt inleddes 2011 och färdigställs sommaren 2013. I projektet ingår rapporten ”Där man söker får man svar – Delaktighet i teori och praktik för elever med funktionsnedsättning”. Redaktörerna Tove Söderqvist Dunkers och Kristina Szönyi har tillsammans med Annica Winberg, Suzanne Pettersson och Sara Backström Lindeberg, intervjuat 29 elever, många av dem med synnedsättning, samt gjort observationer i elevernas skolvardag. Efter det har projektgruppen tillsammans analyserat intervjuer och observationer utifrån sex olika aspekter som ringar in hur väl delaktigheten fungerar i praktiken.

De sex aspekter gruppen an-

vänt för att konkretisera begreppet delaktighet är utarbetat av pedagogikprofessorn Ulf Jansson.

1. Tillhörighet: Att formellt tillhöra en skola, en klass, en grupp.
2. Tillgänglighet: 1. Att skolans fysiska miljö och olika mötesplatser är tillgänglig. 2. Att innehållet i det som kommuniceras under lektioner och andra situationer tillgängliggörs för alla elever. 3. Att skolans aktiviteter är möjliga att delta i.
3. Samhandling: Att man kan delta i samma handlingar som sina klasskamrater, till exempel i studiegrupper, i idrotten och i kamraternas lek på skolgården.
4. Erkännande: Att finnas med och vara accepterad bland kamrater, i klassen, av läraren.
5. Engagemang: Att känna motivation och lust som elev, vilket ofta kommer av andras erkännande.
6. Autonomi: Att som elev ha inflytande över sin situation och ges en möjlighet till självbestämmande.

Elevers rätt till delaktighet

Det som förvånade var att eleverna som intervjuades aldrig ifrågasatte sin rätt att bli erkända och vara delaktiga. När de ombads beskriva problemen fokuserade de på omgivningen

och vad som skulle kunna åtgärdas för att de skulle bli mer delaktiga.

– Många elever hade en klar bild av vad som behövde göras. När de inte kunde leva upp till situationens krav såg de att det inte berodde på deras funktionshinder utan på bristande tillgänglighet och delaktighet, berättar Tove Söderqvist Dunkers.

Just dialog med eleverna är viktigt för att komma till rätta med problem som gör att de inte är delaktiga så som de har rätt till, konstaterar hon. Lyssnandet behövs för att få veta vad som inte fungerar och vilka förslag till förändringar eleven har.

– Det är viktigt att vi inte bara lär av det som fungerar eller lyssnar när vi vill ha elevens godkännande. Vi måste också lära av det som inte fungerar och föra upp problemen till ytan. Då kan vi börja jobba på allvar, påpekar Tove Söderqvist Dunkers. Samtidigt är det viktigt att inte lägga över ansvaret på eleven. Man behöver ta reda på vad hon eller han upplever, men det är också viktigt att observera vad som fungerar och inte fungerar i vardagen och lärandet.

– De vuxna måste hålla reda på om eleven hänger med och det är deras ansvar att söka alternativa läromedel och pedagogik som gör det möjligt för eleven att nå målen och trivas i skolan,

säger Tove Söderqvist Dunkers.

Hon berättar att hon som specialpedagogisk rådgivare ofta möter frågan: ”Varför vill hon eller han inte vara med? Finns det någon ytterligare diagnos?” När hon och hennes kollegor besöker skolan ser de ofta att det brister i delaktighet vilket lett till att eleven drar sig undan för att hon eller han inte kan eller får vara delaktig.

– Delaktighetsaspekterna visar att det finns många stenar vi måste vända på för att få svar på frågan om vad som inte fungerar och vad vi måste göra, konstaterar Tove Söderqvist Dunkers.

Kristina Szönyi tv, Tove Dunkers th.

Undervisning för alla i klassen

Skolledare och lärare är oerhört viktiga för att delaktighet ska fungera. De behöver ha inställningen att alla elever har rätt att tillhöra gemenskapen. Om inställningen är: ”Undervisningen ska fungera för alla elever i klassen” blir frågan om delaktighet central. Därför är verktyget som delaktighetsaspekterna erbjuder användbart också när skolledare och lärare analyserar en skolsituation för alla barn oavsett funktionsnedsättning eller ej.

I arbetet med rapporten har arbetsgruppen sett hur viktigt det är att läraren är ansvarig för hela klassen, istället för att eleven med funktionsnedsättning har en egen lärare eller assistent. Det senare gör det svårare att uppleva autonomi och samhandla. Den elev som inte får undervisning med klassen går miste om diskussioner och gemensamt lärande vilket gör det svårare

att nå målen. Det får ofta konsekvensen att hon eller han får svårare att höra till gemenskapen och känna sig erkänd. Det kan i sin tur leda till bristande engagemang i skolarbetet. Det visar också flera av intervjuerna i rapporten ”Där man söker får man svar”.

– Ambitionen att skapa delaktighet för alla elever handlar om att skapa en god spiral och att tänka praktiskt, påpekar Tove Söderqvist Dunkers. När en aspekt fungerar bra påverkas de andra aspekterna på ett positivt sätt.

Ofta pratar man i en klass om kamratskap och värderingar. Men det måste till exempel finnas praktiska möjligheter till samhandling eller förutsättningar för elever med funktionsnedsättning att vara med sina kamrater på rasterna. Flera av eleverna som intervjuas i rapporten vittnar om otillgängliga skolgårdar som gör dem beroende av en personal som hjälper

dem att hitta klasskamraterna. Det försvårar möjligheten att bli erkänd som en i gruppen.

– Man kan se lite fyrkantigt på aspekterna. Genom att skapa god tillgänglighet i skolmiljön och i undervisningen finns större förutsättningar att också göra saker gemensamt med klasskamraterna, säger Tove Söderqvist Dunkers.

Delaktighetsaspekterna prövas under våren av Specialpedagogiska skolmyndighetens rådgivare i deras arbete med att ge specialpedagogiskt stöd i skolorna. Slutsatserna kommer att finnas med i projektets slutrapport.

Rapporten finns att beställa och ladda ned på Specialpedagogiska skolmyndighetens webb: <http://www.spsm.se/sv/jag-vill/Kopa-laromedel/produkt/?ProductId=4218>

Erika Bergman, SPSM

Regiondag om ljus

Vi var 21 personer som trots snöoväder och kyla, lyckats ta oss till Göteborg 6 december 2012.

Ove Brandberg började med att visa oss hur man kan göra egna inställningar i windows 7 för att få en bra synergonomi, utan vare sig specifika förstöringsprogram eller talstöd. Vi möter ju många som befinner sig i gränslandet och kan hantera sin dator utan hjälpmedelsprogram men ibland har svårigheter att avläsa bildskärmen. Ove understryker dock att det inte är jämförbart med de professionella hjälpmedelsprogrammen och att talsyntesen är direkt dålig och lever sitt eget liv.

Ove fortsätter med att prata om iPhone/iPad och andra surfplattor. För synskadade finns idag ingen tillräckligt bra skärmläsningsslösning i de androida telefonerna. Flera aktörer arbetar med lösningar men i dagsläget är iPhone ledande när det gäller hjälpmedel och tillgänglighet för synskadade. VoiceOver är en inbyggd talsyntes i iPhone/iPad och finns på 39 språk. VoiceOver gör alla appar och program tillgängliga med tal. Även många tredjepartsprogram (nedladdningsbara appar) är tillgängliga med VoiceOver. När VoiceOver aktiveras förändras pekskärmens beteende för att fungera med hjälpmedel. Med talsyntesen igång styrs telefonen med 1, 2, 3 fingrar och med oli-

ka svepningar och gester. Ingen installation krävs och användare kan komma igång utan seende assistans. Förstoringen i iPhone/iPad heter Zoom och förstorar hela bilden och fungerar även bra (med det senaste operativsystemet IOS6) tillsammans med talsyntesen VoiceOver.

iPhone passar bäst för gravt synskadade medan iPad är bättre för synsvaga, den större skärmen gör den svårorienterad för användare med enbart tal menar Ove.

Efter en god lunch så återvände vi med ny kraft för att lyssna på Monica Säter, teknologie doktor i belysningsvetenskap. Hon doktorerade 121203 på Chalmers i Göteborg. Hon har speciellt intresserat sig för synskadade och deras behov av ljus.

Monica började prata om det visuella men också det fysiologiska behovet av ljus (såsom vakenhet). Att ljus påverkar hela kroppen kunde man bevisa först på 2000-talet och därmed måste vi omvärdera belysningsplaneringsstandard och inse att den måste vara mer individuell. Hon betonade vikten av en holistisk syn vid belysningsplanering där man ser på rum, individ, kringljus såsom dagsljus och den tekniska applikationen. Man måste se hur ljusbehovet varierar över tid (dygnet samt året).

Hon menar att idag ser man nästan bara på den tekniska

delen. Vi behöver kortvågig strålning på dagen och lång/mellanvågig strålning på morgon och kväll. Det är viktigt att man "härmar dygnet" när man ljussätter en miljö. Hur mycket ljus människan behöver är mycket individuellt, det är ett stort spann vad vi tycker är ljuskomfortabelt. Monica ger ett exempel från en studie kring belysningsplanering på en normal-seende kvinna. Kvinnan säger sig uppnå den bästa ljuskomforten runt 3500 lux på arbetsytan vid klockan tre på eftermiddagen. Standarden enligt arbetsmiljöverket, 500 lux på arbetsytan, är extremt fel enligt Monica som menar att ett medelvärde borde ligga på ca 2000 lux men betonar återigen att det är högst individuellt. Hur mycket ljus som är komfortabelt avgörs av den enskilde individens visuella förmåga och känslighet för att betrakta ljusa ytor.

Monica pratade om risker med kortvågig strålning (det är extra känsligt för barn) alltså de "blå" våglängderna på 400-470nm. Där har vi de flesta lysande ytor från skärmar av olika slag. Hon hävdar att man i USA ser ett samband mellan detta och det ökande antalet personer som påvisar en maculapåverkan. Monica berättar att hon själv alltid använder ett par orange filterglas (typ 511) vid bildskärmsarbete, vilka tar alla våglängder upp till 511nm. Hon menar att man ska tänka

på hur mycket och länge man sitter nära lysande ytor. Hur vet man då nanometernivån på en bildskärm? Jo, man får fråga tillverkaren.

Vilka armaturer ska man då välja?

Man kan gärna blanda ljuskällor, LED, halogen, glödljus med lysrör, vilka som helst som går att dimma och som upplevs bra av individen. Det är viktigt att skapa kontraster i rummet. Monica lovordar som allmänljus, armaturer med ljusa tygskärmar som ger ett rum karaktär och kontrast. Lysrör slätar ut kontraster. LED är kortvågigt ljus (alltså inte så bra att sitta nära under lång tid). OLED (=organisk LED) har fler våglängder än LED och kommer att komma stort bl.a. som OLED-bildskärmar, säger Monica.

Monica har mycket energi och gav oss dessutom många goda skratt under föreläsningen. Hon bjöd in oss till diskussion och vi hade mycket frågor. Att hon sitter inne med mycket kunskaper kring ljus och människa råder det ingen tvekan om. Vi hoppas att vi framöver kommer att få möjlighet att ta del av den kunskapen.

Ett stort tack till dagens föreläsare och utställare samt till Christer Bohdén och Mia Karlsson i FFS styrelse för ert stöd och engagemang!

**Åse Holmström och
Britt-Marie Trygg**
*Regionombud, Synpedagoger på
Arbetsförmedlingen syn/döv/hörsel
väst i Göteborg*

Överst Monica Säter föreläsande om ljus – tyvärr i ganska dåligt ljus...

Till höger Ove Brandberg i närbild.

Nedan Magnus Bringhed, LVI, som visar armatur

Anpassa läromedel en långdragen process

Det tar lång tid för elever att få sin kurslitteratur i läsbart medium. Jessica Einarsson på SPSM Läromedel förklarar varför.

Det som mest irriterar synskadade ungdomar, åtminstone om man får tro facebookkommentarerna, är att det tar så lång tid att få sin kurslitteratur. Det kan ta flera månader efter terminsstart att få sina läromedel, i synnerhet i matematik och fysik där det kan ta upp till sex månader mellan beställning och leverans. Unga Synskadade och Synskadades Riksförbund tycker inte att detta är rimligt och har drivit en kampanj i frågan sen kongressen 2011.

Att göra om ett läromedel för en elev med svår synnedsättning/blindhet är dock inte enkelt, säger Jessica Einarsson. Det krävs många steg, särskilt om det innehåller bilder, figurer, tabeller och övningar. Det är inte bara ett rent teknisk tillgängliggörande som behöver göras utan också en pedagogisk anpassning. Målet med det pedagogiskt anpassade läromedlet är att eleven ska kunna vara lika självständig med sitt läromedel som sina klasskamrater.

Här är en lista på alla steg:

1. Ansökan från skolan.
2. Läromedlet köps från förla-

get. Oftast kan man köpa en digital version, annars skannas läromedlet.

3. Ansökan från skolan behandlas och beslut fattas på ett bokmöte där man tar ställning till produktion eller inte utifrån olika fastställda kriterier. Bland annat tittar man på om läromedlet följer Lgr 11, om det finns liknande serier i samma ämne som redan är anpassade, om läromedlet finns anpassat i annat utmedia än önskat, finns det tillgängliggjort hos annan producent och så vidare.
4. Redaktionella instruktioner till leverantören som ska framställa DTBook-originalet.
5. Produktion av digital bok, görs i XML av leverantörer i Indien.
6. Inleverans och granskning av den digitala filen/boken som SPSM får från leverantören.
7. Bildbeskrivningar, bildurval för svällpappersbilder samt instruktioner för pedagogisk anpassning framställs av erfarna och utbildade pedagoger. En instruktion till eleven framställs med viktig information om boken. En anvisning till läraren skrivs också av pedagogerna där det framgår vilka stora förändringar som gjorts, pedagogiska tips, vilka bildbeskrivningar som finns med i elevens bok.

Inom vissa ämnen finns det få anpassare som har erfarenhet av att göra pedagogiska anpassningar för elever med synnedsättning/blindhet

8. Införande av bildbeskrivningar och pedagogiska instruktioner i dtbook-originalet. Rättning av den digitala uppmärkningen av matematik. SPSM levererar en första råkopia till skolan som har beställt materialet. Råkopian kan innehålla fel och levereras i HTML-format.
9. Granskning och korrigerings av dtbook-originalet med de införda förändringarna samt de dokument som framställts till boken, som till exempel lärarhandledningen. Granskning av bildurval för framställning av svällpappersbilder
10. Framställning hos leverantör av det ansökta formatet: tryckt punktskrift, ebok i Textview-format, e-bok i HTML-format, Daisy ljud, Daisy text och ljud med antingen mänskligt tal eller syntetiskt tal samt tryckta svällpappersbilder.
11. Leverans till skolorna med post direkt från leverantör. Olika moment har olika lång tid att utföra beroende på bokens komplexitet, upphandlade delar i produktionskedjan, antal produktioner som framställs samtidigt etc. När läroplanen änd-

rades nyligen krävdes mycket nyproduktion, säger Jessica Einarsson.

Hur kan man då snabba på processen? Genom ständiga förbättringar av avtalstider, kvalitetsförhöjningar i varje del i produktionskedjan, tydliga riktlinjer, samarbete med andra myndigheter och leverantörer etc.

Det är till exempel inte ovanligt att skolorna beställer böcker sent. Ibland har de inget val, till första årskursen på gymnasiet har de ingen möjlighet att veta vilka elever som kommer in förrän några veckor före skolstart. Och ibland flyttar elever, eller byter skola. Men det vore bra om skolor ansöker om att få läromedlet anpassat i så god tid som det är möjligt tycker Jessica. Alternativt väljer läromedel som redan finns anpassade. SPSM har framställt många läromedel sedan tidigare och de har en kortare leveranstid än vid nyframställning. Beställning av mångfaldigande tar ca 3 veckor. Framställning av nya läromedel kan ta allt från en månad upp till sex månader.

På längre sikt vore det önskvärt, tycker Jessica, att förlagen får krav på sig att göra tillgängliga läromedel, eller åtminstone tillgängliga texter.

Så långt Jessica Einarsson.

Tills vidare får vi nöja oss med att

- pressa skolorna så att de beställer i tid och/eller beställer standardlitteratur

Åsbackaskolan flyttar till Örebro

I oktober 2012 fattade Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) beslut om att Åsbackaskolan ska flytta sin verksamhet från Gnesta till Örebro från och med höstterminen 2014. Åsbackaskolan vänder sig till elever med tidigt förvärvat dövblindhet och till elever som är döva eller har en hörselnedsättning i kombination med utvecklingsstörning.

Den främsta orsaken till beslutet är den sjunkande efterfrågan. Elevantalet har gradvis minskat de senaste åren och vid läsårsstarten 2014 tyder prognoserna på tolv elever fördelade på tio årskurser. Det ger ingen möjlighet att utveckla kvalitén i skolan och skapa ett erbjudande av intresse för elever och föräldrar.

– Inför beslutet har jag tagit del av vad både föräldrar, personal och intresseorganisa-

tioner ansåg om förslaget och kan förstå att många är oroliga. Att gå in och göra förändringar i barnens skolmiljö är ju bland det svåraste vi kan göra som beslutsfattare inom skola, säger Greger Bååth, SPSM:s generaldirektör. Men vi ser ingen annan lösning för att vi på längre sikt ska kunna ta vårt ansvar för en anpassad utbildningsmiljö för dessa elever. Alternativet är att stå passiva och då riskera en ytterligare minskad efterfrågan av en verksamhet vi vet är viktig.

I Örebro kommer Åsbackaskolan att ligga i lokaler i anslutning till Birgittaskolan, en av myndighetens regionala specialskolor för elever som är döva eller har en hörselnedsättning. Eftersom myndighetens specialskola Ekeskolan också ligger i Örebro så finns redan nu nybyggda anpassade elevhem för barnen.

Anki Bergström

- bedriva en kampanj för att förlagsbranschen får tillgänglighetsstandarder, något som t.ex. byggbranschen redan har
- kontakta SPSMs kundtjänst eller anpassningsfunktionen@spsm.se när det inte fungerar.

JW

Nu startar leberjakten

Lebers synnervsinflammation är ett tillstånd som underlättas om man delar sina erfarenheter med andra i samma situation

Därför startar nu den ettåriga föreningen LHON Eye Society med hittills 120 medlemmar en jakt på fler med den här diagnosen – och deras anhöriga. Vi vänder oss till personer som arbetar vid syncentraler, inom Arbetsförmedlingen och vid folkhögskolorna: Känner du till personer med den här diagnosen? Då kan du höra av dig till oss, så skickar vi ut en inbjudan till er på din syncentral eller liknande så kan du sända den här inbjudan till vederbörande.

Hampus Wännerdahl, Lars Kinnunen och Krister Inde har haft LHON-sjukdomen i olika lång tid. Krister har mer än 40 års erfarenhet och Hampus och Lars är ganska nya på banan. Men vi har det gemensamt att vi är med i styrelsen för LHON Eye Society. Vi har nu bestämt att bilda en gemensam plattform för oss som lever vanliga liv under ovanliga omständigheter, och vi vill gärna komma i kontakt med fler som har fått eller bär på anlaget till LHON, sjukdomen. Man diagnosticerar sjukdomen med DNA och det pågår forskning på olika håll i världen, bland annat på Karolinska Institutet i Stockholm, och den forskningen vill vi gärna stödja vid sidan av att skapa gemenskap mellan oss som har de här erfarenheterna.

Vi har inget diagnosregister i landet över oss som har fått diagnosen. Men det har man i Danmark, och en tredje uppgift för oss i LHON Eye Society är att få till ett sådant register så att man få en bild över hur det ser ut för oss som bär på en av de olika generna som orsakar synnedsättningen och andra symtom. Om vi utgår från att det finns lika många andelsmästigt i Sverige som i Danmark så borde vi vara mellan 250 - 300 personer som ärvt LHON från sin mamma.

Vi ber dig som arbetar vid en ögonklinik eller syncentral där du bor att skicka ut en inbjudan till dem som har sjukdomen så att de själva ska kunna bestämma om du vill, kan och önskar vara med i LHON Eye Society och få gemenskap med andra som är som har det på samma sätt med ögonen. Vi tänker bland annat ordna en gemenskapshelg på folkhögskolan i Södertälje i oktober och där får man träffa proffs, medlemmar och anhöriga.

Där kan man ställa frågor, prova hjälpmedel, diskutera metoder för att läsa, kolla på din telefon och mycket annat som rör vardagen och jobbet.

Skriv ett mail till krister@inde.nu eller helena.lindemark@lhon.se eller ordföranden hampus.wannerdahl@telenor.com så skickar vi inbjudningar för vidare befordran till våra fram-

tida vänner och dina patienter, studenter eller klienter!

Vi ska vara dubbelt så många före årsskiftet 2013 - både av oss som har fått sjukdomen och en synnedsättning, men också av anhöriga och stödjande medlemmar. Vi har idag stöd av flera företag för att uppnå våra syften. Bl a av försäkringsbolaget AmTrust och Team Olivia/CJ Ledsagarservice. De stöder vår kampanj för fler medlemmar som vi kallar *leberjakten*.

Krister Inde
projektledare

Matematisk punktskrift

Punktskriftsnämndens regler för hur man skriver matematik och naturvetenskap på punktskrift finns nu att köpa på www.punktskriftsnamnden.se

Den ersätter en tidigare version från 1998 och ska enligt uppgift vara lättare att använda.

”Se är inte alltid nog”

I april 2011 arrangerade IBOS, Institutet för blinda och synsvaga, i Hellerup, Köpenhamn, det första seminariet på nordiskt plan om rehabilitering för personer med stroke som även fått synproblem.

Då var allt nytt och det kändes mer som att man inledde något som kanske skulle kunna bli ett nytt och eget specialområde inom stroke- eller synrehabiliteringen. Flera initiativ hade tagits efter det att australiensiska Alison Hayes från Neuro Vision Technology besökte Sverige, Norge och Danmark i maj 2010, men många var då kraftfullt avvaktande till att sätta igång med något som inte var tillräckligt beforskat.

En av dem som deltog vid det första mötet var neurologen Per Wester från Umeå som också är vetenskaplig rådgivare inom området vid Socialstyrelsen. Han beskrev sin medverkan då som ett sätt att visa sitt intresse, men att han främst är medicinsk rådgivare och inte så engagerad i strokerehabiliteringen.

En annan som medverkade redan april 2011 på SOS-mötet var överläkaren vid Huddinge sjukhus, Märta Berthold Lindstedt, och hennes bakgrund som arbetsterapeut gav henne insikten att det här är något som

saknas inom dagens strokerehabilitering. Hon har nu inlett sitt projekt med namnet ”Synnamnesen”, där man undersöker och frågar alla patienter som har fått en stroke om de har några synproblem - ett initiativ som ger möjligheten till att få till en förändring och förbättring inom området strokerehabilitering, där minne, gång, tal och ADL är självklara delar, men där synen ännu inte finns med bland insatserna. I hennes resultat har 69 av alla efter stroke någon form av synstörning och 29 % fått synfältsskador som hemi- eller kvadrantopsi.

Inom synrehabiliteringen har syncentralen i Stockholm genom synpedagog Ingrid Axelsson visat genom sitt projekt för ett mindre antal patienter att det går att göra mycket med de metoder som utvecklats av Gunvor Birkeland Wilhelmsen i Bergen, Norge. Ingrid Axelsson är den enda svensk som genomgått kursen i Synneurologisk Synpedagogik i Norge, och nu startar den andra kursen hösten 2013. I Strokeförbundets tidning Stroke Kontakt har de patienter som medverkat vid syncentralens i Stockholm projekt angett sin nytta på det personliga planet av insatserna.

SMS i Köpenhamn bekräftade ännu fler kunskaper och fler än hälften var danskar

Den föreläsare som rest längst

för att medverka var Gregory Goodrich från Veterans Affairs i Palo Alto utanför San Francisco. Han samordnar forskning inom den stora VA-organisationen och kunde anmäla att hela 54.000 soldater kommit tillbaka från Afghanistan och Irak med lättare eller svårare hjärnskador, s.k. TBI (Traumatic Brain Injury). Dessutom finns alla äldre veteraner som får stroke med i ett mycket stort material som vi kan lära från.

Vid SMS-symposiet vid IBOS arrangerades även ett antal workshops där huvudföreläsarna fick möjlighet att i mindre grupper diskutera sina tankar med professionella talpedagoger, arbetsterapeuter, läkare, sjukgymnaster, optiker och flera andra närvarande yrkesgrupper. Metodiken för så kallad Neuro Vision Technology från Australien finns vid IBOS som den enda platsen i Norden, och där har man onekligen en mycket bra dokumentation av den träning som genomförs med hjälp av NVT-instrumentet.

Den svenska gruppen från Danderyd och Huddinge under ledning av Märta Berthold Lindstedt har ett antal olika metoder under överprövning och framtiden får utvisa vilka som ger effekt för olika personer. Onekligen är det viktigt att det finns flera verktyg att välja mellan inom det man kallar ”Synträning i aktivitet”.

Så är också fallet i Norge, där den enda kursen på 2+1 vecka vid Hurdalsentret åtta mil norr om Oslo, erbjuder strokepatienter med synsvårigheter. Synpedagogerna Arne Tømta och Eva Irene Nordhagen arbetar med program som VISIOcoach, Vision Builder, Readalyxer och CogPac tillsammans med den metodik som utvecklats och beskrivits av Gunvor Birkeland Wilhelmsen i boken ”Å si er ikke alltid nok”.

Den största förlusten – körkortet!

Många som får en synfältsskada anser att de kan lära sig leva med den begränsningen, men när de blir av med körkortet händer något som är emotionellt svårare, de förlorar möjligheten att på ett oberoende sätt förflytta sig när de själva vill. Körkortet är en del av identiteten för många och förlusten är svår att bära.

I Nederländerna har ett större forskningsprojekt inletts och genomförts under ledning av Bart Melis-Dankers, som också var på plats i Köpenhamn. Där har man i nära samarbete med körkortsmyndigheterna gett personer med synfältsbegränsningar och även de med nedsatt syn som använder specialoptik möjlighet att träna och testa sin förmåga att köra bil. Av de cirka 340 personer som fått denna möjlighet har man gett ett 70-tal personer dispens från kravet på ”normala synfält” eftersom de kunnat visa att de klarar av att köra bil trots nedsatt synskärpa eller begränsade synfält.

Nu är Bart Melis-Dankers inbjuden att medverka vid den

konferens som man planerar genomföra i Göteborg i vår, där Lars Englund är Transportstyrelsens medicinskt ansvarige läkare tillsammans med Björn Peters. Kanske kan den här möjligheten till överprövning även ges i Sverige i framtiden och att den nuvarande mycket stela inställningen lösas upp. Idag har ju läkare ansvaret för att man inte får köra bil utifrån en mycket rigorös författning, istället för att låta den enskilde själv visa sin förmåga eller oförmåga i simulator eller via särskilda körkortstest. Det senare hävdar Kjell Ohlsson vid Linköpings universitet, som vid SMS-mötet redogjorde för möjligheten att använda simulatorer för att både träna och testa förmågan att köra bil på ett kontrollerat sätt – innan man ger sig ut i trafiken.

Peli-linser i trafiken?

I USA har Eli Peli, som är chefsforskare vid Schappens Eye Research Institute vid Harvard i Boston utvecklat prismalinsor som innehåller hela 57 prismadioptrier och som slipas in som två segment i det högra eller vänstra glaset beroende på om höger eller vänster sida av synfältet drabbats. Man kan visa att synfältet utvidgas med 22 grader åt den sida där man fått en hemianopsi (halvsynthet). I USA får man i 32 stater av 50 köra bil med Bioptic, det vill säga en kikare inmonterad i glaset som man kan använda för att se skyltar bättre på avstånd. Men man kan också få köra upp med Peli-linser och visa att man klarar sig i trafiken även med halvsynthet. Någon exakt

statistik som i Nederländerna har man ännu inte, men möjligheten i sig innebär att man själv kan få uppleva och bli bedömd om det fungerar eller inte med hjälp av särskilda bilskolor och tillståndsgivare.

Karen Keeney vid Chadwick Optical i Vermont, USA, deltog med en föreläsning via Skype och gick igenom hur man som optiker tillpassar prismaglasögonen. Samtidigt med föreläsningen på bildskärmen visade optikern Kirsten Kobberø med hjälp av den unge Jonatan Tejera hur man gör för att segmenten ska sitta rätt i glaset.

En svensk och en dansk patient berättade om vad som hänt dem på olika plan

Jonatan Tejera från Åhus som fått specialträning under några månader och en dansk man som deltagit i institutets program i det så kallade NVT-teamet intervjuades om vad som hänt dem sedan de fick sina synfältsskador. Jonatan förklarade på ett mycket personligt och charmigt sätt hur hans liv förändrats men att han fortsätter sin skogång på handbollsgymnasiet så fick han se vad som händer. Hans framtid var inte så intressant, sa han. Nu måste man jobba med de svårigheter som finns idag. Och så får framtiden komma senare.

Andra vetenskapligt beprövade metoder

Ofta säger man att det krävs vetenskapliga bevis (eller evidens) för att metoder ska godkännas i landstingen eller den offentligt finansierade sjukvården. Peli-linserna har i forskningen visat sig fungera för minst hälften av

försökspersonerna och att var fjärde är beredd att köpa dem själva. En annan metod som befunnit sig ge mycket goda resultat är självträningssystemet VISIOcoach, som presenterades av ögonläkaren Susanne Trauzettel-Klosinski från Tübingen i Tyskland. Programmet har nu använts i snart två år och rekommendationen är att man tränar för att öva upp sina saccadiska ögonrörelser som det första steget i synrehabiliteringen efter en stroke.

Då blir enligt forskningsstudierna förmågan till ”visual Search” bättre, d.v.s. att hitta saker man letar efter. Även orienteringsförmåga och rumsuppfattning förbättras väsentligt tillsammans med livskvaliteten. Susanne Trauzettel presenterade också två nya vetenskapliga rön. Det ena är ett lästest (IReST) som kan användas på 17 olika språk, varav ett är svenska utvecklat vid Linnéuniversitetet i Kalmar, och där resultaten mellan de olika språken är jämförbara. Ett annat intressant faktum är att läsproblemen vid högersidiga synfältsbortfallen minskar med 20 % om man tränar med så kallad scrollad text på en bildskärm.

Till Tomas Tranströmers ära SMS-mötet i Köpenhamn inleddes med att vi läste upp en dikt av Tomas Tranströmer på tre olika nordiska språk – efter tillstånd av honom själv och hans fru Monika. Dikten är den kända ”Romanska bågar”, och den gjorde ett stort intryck då den svenska versionen lästes av honom själv via Youtube. Eftersom

Janne Hansen arbetar sedan många år på IBOS i Danmark och driver ett antal projekt. Hon var en av huvudpersonerna före, under och efter konferensen.

Foto Gaute Mohn Jenssen

Gregory Goodrich har i många år haft ett register över all forskning inom low vision och nu redovisade han vad man gör för de 54000 soldater som hittills kommit hem med hjärnskador från Irak och Afghanistan.

hans stämma har tystnat efter stroke är inspelningarna mångfald värdefulla, och att höra hans dikter på norska och danska förstärkte känslan än mer.

”En ängel utan ansikte viskade genom hela min kropp: Skäms inte för att du är människa. Var stolt!”

Krister Inde
Synpedagog

Bart Melis Dankers redogjorde för det projekt, AutoMotive, som drivs i Nederländerna där man kan få köra upp efter träning trots begränsade synfält eller nedsatt synskärpa. Han kommer till Göteborg den 12 mars för Transportstyrelsens möte om det ska bli möjligt i Sverige.

Bättre minne och gladare med synmetodisk träning

Tack vare stipendium från FFS hade vi möjlighet att åka till SMS konferens. Under två dagar i början av december bevisade vi Blindinstitutet i Hellerup och fick ta del av intressanta föreläsningar i ämnet synrehabilitering efter stroke. Köpenhamn och Hellerup var klädd i vinterskrud och vi började med inregistrering på tisdag morgon, vi var ca 130 personer med varierande nationalitet och professioner som såg fram emot två innehållsrika dagar.

Vi hälsades välkomna av Janne Hansen, Sidsel Brøndmo, Arne Tømte och Krister Inde som öppnade symposiet med ord komna från Tomas Tranströmer. Romanska bågar återgivna på svenska, norska och danska.

Därefter fick Ph. D Gregory L. Goodrich från USA ordet och höll en föreläsning kring synrehabilitering av krigsveteraner och soldater som rehabiliteras efter traumatiska hjärnskador och stroke (som de ådragit sig i krig). Rehabiliteringsarbetet är resurs och kostnads krävande och stora insatser görs. Han berättade bland mycket annat att de som rehabiliteras, ofta förnekar att de har fel på synen. Men trots detta har 84 % svårt att läsa och 78 % har svårt att komma ihåg vad de läst. Personer som lider av PTSD (posttraumatisk stress disorder) klagar över

synproblem och ofta i form av ljuskänslighet. De har därför ofta behov av mörka filterglas för att kunna klara sin vardag.

Ordet gick vidare till Gitte Thranum Haldbæk och Anne Marie Heltoft Schaarup som jobbar i NVT-teamet vid blindinstitutet i Hellerup. De delade med sig av sina erfarenheter från ett års arbete med NVT Neuro Vision Tecknology. Ett Australienskt träningsprogram för personer med hemianopsi eller kvadrantanopsi till följd av hjärnskada. Träningsprogrammet syftar till att lära sig kompensera synfältsbortfallet med ögonrörelser och att röra på huvudet.

Överläkare vid öppenvårdsrehabiliteringskliniken på Huddinge sjukhus Märta Berthold Lindstedt tog över ordet och berättade bl. a om ”Synanamnesen” som är ett verktyg för kartläggning av synstörning efter förvärvad hjärnskada. Ett frågeformulär med 18 frågor som visat sig mycket användbart i kartlägningsarbetet. Det sker i intervjuform och belyser funktionsförändringar och aktivitetsförändringar. Viktigt är att sambandet mellan synpåverkan och trötthet/ångest/depression beaktas i rehabiliteringsarbetet.

Efter lunch fortsatte Ingrid Axelsson, Catarina Andersson och Karin Regnell att redogöra

erfarenheter från sitt projekt vid SC i Stockholm, Synträning vid synfältsbortfall efter hjärnskada. Ett projekt med 15 deltagare som efter noggrann kartläggning och utredning delades upp i två grupper. En grupp fick stöd genom tips och råd den andra gruppen fick en synmetodisk träning (enl. Gunvor Birkeland-Wilhelmsens metodik). Den synmetodiska träningen bestod bl. a av att försöka medvetandegöra personen om sin synsättning, träna ögonrörelser och att få seendet mer automatiserat. Utvärderingen gjordes med hjälp av COPM. Resultatet visade på att individen fick bättre uthållighet, och att vardagen fungerade bättre. Vid uppföljningen efter två till fyra månader upplevdes också ökad självkänsla och självständighet, samt bättre minne, mindre besvär med nacken, personerna kände sig gladare. Vid ettårsuppföljningen håller effekten av träningen fortfarande i. Studien visar också att även om man fått en skada för flera år sedan så kan synträningen vara framgångsrik.

Efter nästa uppehåll och fika-paus fick vi lyssna på ett stycke framfört på basfiol. Därefter höll Eva Irene Nordhagen och Arne Tømte en presentation från Hurdals syn och mestringssenter och redogjorde för upplägget av deras kursutbud. Man vill

bl.a med dessa träningsprogram tydliggöra hur de som erhåller träning, använder sin syn efter en skada.

Senare delen av eftermiddagen erbjöds olika workshops, man fick välja att vara med på två av dem:

1 Amerikansk Workshop: fakta och praxis fra ”an american approach” v Gregory Goodrich

2 Dansk Workshop: Demonstration og praxis v. IBOS NVT-team.

3 Svensk Workshop: Fordybelse i synssträningmetode v Stockholm Syncentral

4 Norsk Workshop: Praxis og erfaring fra synstræning v. Hurdal Syn og Mestringscenter

5 Svensk Workshop: Praxis om, hvad og hvor meget man kan se v. Karolinska Institutet

Psykolog Frank Humle vid centret för hjärnskador i Köpenhamn föreläste under temat Vad sker med vardagen när en i familjen drabbas av stroke? Det handlade om krisen, relationerna och hur man finner ett nytt liv tillsammans.

Dagen avslutades med möjlighet till Kulturmiddag på ”Den Sorte Diamant” en restaurang i Dronningens By.

På onsdagen var vi samlade igen kl 09.00.

Då höll den tyska professorn i ögonsjukdomar Susanne Trauzettel Klosinski en föreläsning om sina nya forskningsresultat med evidensbaserade träningsprogram. Träning av läsförståelse och förflyttningsträning efter en stroke med homonym hemianopsi. Hon redogjorde

bl.a för VISIOcoach, (finns i svensk version) och även ett nytt internationellt test: IReST (International Reading Speed Test) for low vision assessment. En metod att kunna mäta läshastighet, som nu finns att tillgå på 17 olika språk. Möjlighet fanns att få prova själv.

PhD Bart Melis-Dankers från Holland förklarade för oss varför personer med synnedläggningar kan köra bil i USA, Holland och Belgien men inte de Skandinaviska länderna. Han redogjorde hur man efter noggrann kartläggning fick möjlighet att köra på körskolor med speciellt utbildade lärare som efter träningsprogram med och utan hjälpmedel i reell trafikmiljö genomförde en uppkörning. Där det bedömdes om personen i fråga var säker i trafiken och om hon eller han fick behålla sitt körkort. Kjell Ohlsson redogjorde hur det förhåller sig med dessa frågor i Skandinavien/Sverige.

Dr Dorte Damgaard redogjorde för medicinska och neurologiska nyheter inom behandlingen av stroke i det akuta stadiet, och hur viktigt det är att man kommer under behandling snabbt, helst inom två timmar. Redan efter 4,5 timme avtar effekten av medicinsk akut behandling.

Efter lunch började eftermiddagens program med att Henrik 35 år från Danmark och Jonatan 16 år från Sverige beskrev sin upplevelse av hur det är att leva med sviterna efter en stroke och vad det kan ha för konsekvens i vardagen. Jonatan hade sin pappa med sig, han kunde hjälpa till att beskriva rehabiliteringen

sedan skadetillfället. Jonatan har bl.a. tränat med Visio Coach.

Vi fick kaffe och kaka och lite kultur i form av att mezzosopran Lisbeth Berggren sjöng för oss. Därefter hade vi kontakt med USA; Karen Keeney som via länk och Skype och med bistånd av en lokal optiker som hjälpte till praktiskt med en utprovning av glasögon för Jonatan med ”Peli Prisms Lenses” med prismor som ökar synfältet och därmed underlättar orienteringen efter en stroke med homonym hemianopsi.

Avlutningsvis återkom Gregory Goodrich och sammanfattade low vision and stroke rehabilitation today and tomorrow: Med “Evolution or Revolution?” “Två mycket givande dagar summerades och det var dags att börja hemfärden med många tankar och intryck i bagaget. Tydligt är att forskningen går framåt och att det håller på att utvecklas träningsmetoder att räkna med även för denna patientgrupp.

Gå gärna in på IBOS hemsida www.ibos.dk och ta del av det material (Powerpoint presentationer, filmer, och litteraturhänvisningar) som finns där, mycket givande och tänkvärd läsning.

Lena Seppä och Lotta Edman,
synpedagoger vid SC i Halland

“Tid är hjärna”

Ett lokalt SMS-seminarium i Kalmar den 15 januari anordnat av brukarorganisationer

Strokeföreningen och SRF i Kalmar län anordnade ett SMS-seminarium kring Stroke Med Synsvårigheter i Kalmar den 15 januari 2013.

Till seminariet kom ett 80-tal åhörare, och de var både medlemmar från Strokeföreningen och SRF samt personal från verksamheterna, syninstruktörer och andra intresserade.

Seminariet inleddes av ingen mindre än landshövding Stefan Carlsson. Han har ett förflutet inom landstingsvärlden och apoteksbranschen och det här var ett ämne som låg honom varmt om hjärtat – plus att han är vän med dagens huvudföreläsare Krister Inde.

Kristers huvuduppgift var att sammanfatta den Nordiska SMS konferensen som gick av stapeln i Hellerup, Köpenhamn december 2012. Det var två intensiva, fullspäckade dagar och Krister hade en timma på sig att redogöra för hela innehållet! Han lyckades inte bara med detta utan fick även plats med några av sina skrönor som lättade upp stämningen. Innehållet i Kristers föreläsning rapporteras i en separat artikel om Köpenhamnskonferensen i detta nummer av NSV. Han berättade också om

de olika träningsprogram och metoder som finns att tillgå idag och vad som skiljer dem åt.

Vi har påbörjat ett samarbete kring strokepatienter med synproblem i Kalmar. Stroke-sjuksköterskan Anette Danielsson och jag berättade om vad vi gjort hittills och hur vi vill gå vidare med detta. Vi har funnit att det är lämpligt att Anette fångar upp patienter med synproblem då de kommer på ett obligatoriskt 3-månaders återbesök till henne. Under 2012 träffade vi 18 patienter tillsammans. Fem av dessa har testat VISIOcoach. Ett tyskt program för att träna ögonrörelserna. Att det inte är flera beror på att klientelet till stor del varit i hög ålder och inte datoranvändare.

Vid konferensen i Köpenhamn kom vi i kontakt med ”Synnamnesen” som vi tror på som ett användbart verktyg. Vi skulle vilja utveckla vår samverkan till att inbegripa fler kompetenser, och vi tänker då på sjukgymnast, arbetsterapeut, optiker och ortoptist i första hand. Då skulle vi ha ett riktigt SMS-team!

Överläkare Petter Palmqvist pratade om vikten av snabba, akuta insatser vid stroke. ”Tid är hjärna”. Han poängterade hur viktigt det är att vårdkedjor fungerar inte bara inom egna verksamheten utan ut till kommun och primärvård också. Man kan inte ge för mycket informa-

tion – både de som fått en stroke och deras anhöriga behöver få information om och om igen.

Eftermiddagen avslutades med en diskussion kring ”Hur vill vi ha det i Kalmar och hur går vi vidare”. Strokeföreningens ordförande Göran Wiegert och SRF:s ordförande Steve Sjögren var överens om att de vill se en fortsatt och utökad samverkan. De ska undersöka möjligheterna att få fram medel att driva detta som ett projekt och kanske utveckla en förebild för andra?

Anette Danielsson och jag kommer att fortsätta att träffa de som påtalar synproblem. Med den ökade kunskap och inspiration som vi fått samt den information om träningsmöjligheter som nu utvecklas alltmer tror vi att antalet intresserade kommer att öka. Många av de vi hittills träffat (inte minst anhöriga) har uttryckt att de uppskattat den information de fått kring synens påverkan och de konsekvenser som det för med sig. Synträning vid stroke är inget nytt men nu gör vi det mer strukturerat och i samverkan med den övriga rehabiliteringen.

Gun Olsson

SC-chef och synpedagog i Kalmar

Ny aktör inom synrehabiliteringen

Yrkeshögskolan i Härnösand har fått beviljat att starta en utbildning till ”synrehabiliterare”. Det blir en utbildning med praktisk inriktning och den kan ge ett välbehövligt tillskott när det gäller nya medarbetare i en tid då synpedagoger inte finns att uppbringa.

Utbildningen ska starta redan hösten 2013 om underlaget av studenter är tillräckligt stort. Vi i verksamheten måste redan nu börja sprida information och göra reklam för utbildningen om rekrytering av studenter ska vara möjlig.

Det måste så klart presenteras

en utbildningsplan men vi vet redan nu att tonvikten kommer att ligga på klassiska synämnena som ögonsjukdomar, optik, synrehabilitering, hjälpmedel och samtalsmetodik.

30 % av utbildningen är praktik och där vill det till att syncentralerna har en välvillig inställning till att ta emot auskultande studenter.

Under senare år har det på grund av bristen på utbildade synpedagoger anställts medarbetare på syncentralerna som saknar synkompetens. Den här utbildningen kan vara ett komplement till den internutbildning

som är vad många erbjuds i dag. Den kan också fungera som inkörsport för den som är intresserad av att arbeta med personer med synnedsättning men inte är beredd att gå en masterutbildning direkt.

Mitt budskap är: Sprid information om att utbildningen är på gång och håll utkik efter utbildningsplan mm som yrkeshögskolan kommer att presentera inom en snar framtid (men efter att denna tidning gått i tryck).

Gun Olsson
SC-chef i Kalmar

Synrehabiliterare – en unik utbildning

Är du intresserad av rehabilitering och av att ge personer med synnedsättning goda förutsättningar att klara sitt dagliga liv, få ökad livskvalitet och självständighet genom rehabilitering?

Då kan Heta Utbildningar Yrkeshögskolan i Härnösand erbjuda dig en unik vidareutbildning till synrehabiliterare. Utbildningen ger både teoretisk och praktisk kunskap inom synområdet.

Som synrehabiliterare har du kunskaper och färdigheter för

att leda, utveckla och stödja insatser för personer med olika grad av synnedsättning. Efter utbildningen ska du kunna använda olika arbetsmetoder vid synrehabilitering samt prova ut synhjälpmedel. Motiverande samtal ingår som en del i rehabiliteringen.

Utbildningen riktar sig till dig som har tidigare erfarenhet av rehabilitering eller vård- och omsorgsarbete. Det är en lämplig påbyggnad för exempelvis arbetsterapeuter, ögonsjuk-

sköterskor, sjukgymnaster och optiker.

Som synrehabiliterare kan man exempelvis arbeta på syncentral, arbetsförmedlingar, skolor och olika företag inom branschen. Utbildningen ger praktiska och teoretiska kunskaper inom ett brett kompetensområde. I utbildningen ingår en betydande del praktik (Lärande i arbete, LIA) som gör att man får en god chans att knyta viktiga kontakter. Heta Utbildningar i Härnösand startade 2006 då med kvalificerad yrkesutbildning/KY

som 2009 övergick till yrkes-
högskola/YH. Skolan bedriver
både distans- och platsbundna
utbildningar vilka har varierande
utbildningstid från ett till två
år. Ansvarig utbildningsanord-
nare är Härnösands kommun.

För mer information kontakta:
Anita Kemlén, utbildningsle-
dare,
tfn: 0611-34 98 31, mobil:
073-460 46 81, e-post: anita.
kemlen@harnosand.se
Maria Kalén, utbildningssam-
ordnare,
tfn: 0611-34 86 03,
mobil: 070-254 34 74, e-post:
maria.kalen@harnosand.se

Inbjudan till Seminarium i matematik för barn med synskada och barn med MDVI

Statped Midt, f.d. Tambartun, och Ekeskolans Resurscenter inbju-
der tillsammans med MDVI Euronet

Plats: Statped Midt, Melhus

Tid: 29-30 oktober (hela dagen)

Workshop, presentationer och erfarenhetsutbyte.

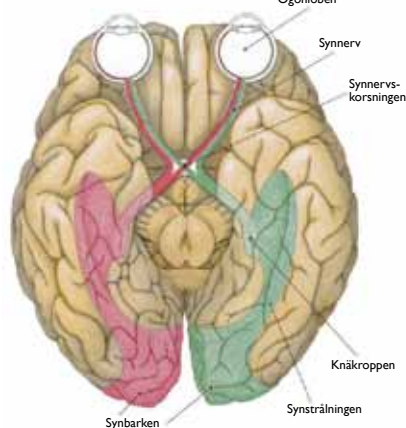
Mer information finns på <http://www.mdvi-euronet.org/site/files/MDVIEURONETNewsletterAutumn2012.pdf> eller hos catarina.
reinestam-nelander@spsm.se

Nordic Conference Supporting the Blind Child's Growth, Development and Learning

Näkövammaisten Keskusliitto tillsammans med finska Folkhälsan
Jyväskylä skola för synskadade och svenska skolan för synska-
dade inbjuder

Tid och plats 17-19 juni, Iiris, Helsingfors

Mer om detta på <http://www.nkl.fi/nordicconference2013>

Synsvårigheter efter Stroke?

– TRÄNA MED VISIOcoach®

Fler än 25 personer har redan börjat träna i Sverige. Vill du
också göra det?

Vetenskapligt bevisade resultat: snabbare ögonrörelser som
ger bättre orientering, rumsuppfattning och högre livskvalitet.

Mer information på www.indenova.se. Frågor om pris och
hur man gör? Ring synpedagog Krister Inde 070-5734201.

Vad händer med stödet efter skolan?

Att vara blind och ha flera andra funktionsnedsättningar är oftast ett mångfacetterat problem för individen. Man är oftast hela livet beroende av att personalen runt omkring en har tillräckliga kunskaper om hur synskadan i kombination med de andra funktionshindren påverkar livssituationen.

Kommuner och landsting har oftast för litet underlag av barn med synnedsättning för att bygga upp erfarenhet och kompetens. Därför finns Resurscenter syn (SPSM) för att utveckla och behålla kompetens rörande synnedsättning/blindhet. Till Resurscenter syn kommer föräldrar, personal och barnen själva från hela landet, för att få utbildning i kompensatoriska pedagogiska metoder och stöd utifrån hur en synnedsättning/blindhet kan inverka på ett barns utveckling.

Men vad händer sedan? När barnet slutat skolan?

Oftast flyttar ungdomarna hemifrån när de slutat skolan och lämnar föräldrahemmet där viss kunskap har byggts upp under åren.

Våra ungdomar skall då aktivt leva sina liv med hjälp av ”de personliga assistenterna”.

Men var skall de personliga assistenterna få sin utbildning/fortbildning när det gäller synskadans konsekvenser i vardagen? Hur underbara och duktiga assistenterna än är så behöver de kunskap.

Är det syncentralen, vuxenhabi-

literingen eller privata utbildare som skall stå för kunskaperna när stödet från specialpedagogiska skolmyndigheten upphör efter skolan?

Vem har kunskapen och på vilket sätt är syncentralen och vuxenhabiliteringen skyldiga att ge fortbildning till personal runt personer som är blinda och har flera funktionsnedsättningar som autism, utvecklingstörning, rörelsehinder, talsvårigheter och epilepsi?

Och har de den kompetensen?

När barnet går i skolan får föräldrarna och skolans personal förhoppningsvis bra kunskaper och hjälp via SPSM. När man har flera funktionsnedsättningar så är inte syncentralen alls så aktiv under skolåren utan hänvisar pedagogisk och psykologisk hjälp till barn- och ungdomshabiliteringen och SPSM (Detta är säkert olika i olika delar av landet men så har det alltid varit i vårt fall och jag vet att vi inte är ensamma).

Men vad händer när ungdomen slutar skolan? Vem skall då erbjuda kunskaper och kurser till de ”personliga assistenterna”

Tidigare hade Ekeskolan (Resurscenter syn SPSM) 2-3 dagars kurser för personliga assistenter men inte nu längre.

När jag vände mig till en rådgivare på SPSM för att få reda på vem som kan ge dessa kunskaper när eleven slutat skolan blev jag endast hänvisad till Danmark

(Refsnæsskolan).

Min fråga är till er alla i Sverige som jobbar med synhabilitering. Är det så vi skall ha det i Sverige:

Att alla personliga assistenter som behöver kunskaper i ”syn” måste åka till Danmark?

Jag vet att det finns universitetsutbildningar i Stockholm och Örebro inom synområdet men det är inte dem jag efterfrågar för det är inte alltid möjligt för alla att söka dem när man vill jobba som personlig assistent ute i landet. Jag och flera med mig önskar att det fanns 1-3 dagarskurser där man kan fokusera på olika kunskapsområden utifrån de behov man har.

Om jag jämför med den person som bara har funktionshindret autism så finns det mycket fler kurser i Sverige men sällan eller aldrig inom synområdet och nästan aldrig av någon som har erfarenheten av kombinationen synskada, autism och utvecklingstörning för personer som slutat skolan. Detsamma gäller handledning.

Det enda stället jag har mött kunskapen för denna målgrupp är på Ekeskolan och det känns som ett stort nationellt resursslöseri att inte använda sig av deras kunskaper även när eleverna blir vuxna. Var skall de personliga assistenterna hitta litteratur och få utbildning och kunskapspåfyllning i dagens Sverige?

Agneta Lindblom
Mamma till Jenny

Inbjudan Synkonferens 2013

“Verktyg och metoder för tillgänglighet”

Konferensen vänder sig till alla som arbetar inom synområdet och den ger möjlighet att ta del av kollegors kunskaper och erfarenheter kring de senaste frågorna och framtida trender inom synområdet

Förutom gemensamma föreläsningar kommer en mängd olika parallella presentationer och workshops att hållas. Vi hoppas att på detta sätt kunna erbjuda ett brett utbud som ger möjlighet till erfarenhetsutbyte inom våra olika kunskapsområden.

Preliminärt program

17 april. Gemensamma föreläsningar

<p>09.00 Registrering, kaffe & utställning</p> <p>10.30 Inledning av Lena Söderberg, Ordförande, FFS</p> <p>10.45 Allt har sin tid – en resa genom synvärlden under ett halvt sekel.
Kerstin Fellenius, FD, lektor emeritus, Stockholms Universitet
Kerstin tar oss med på en resa under flera decennier där hon mött elever, unga och vuxna med synnedsättning och de personer som arbetat med och samverkat kring dessa. Hon utgår från sina erfarenheter som pedagog och om hur samhällssyn, kunskapssyn och människosyn hela tiden påverkar och förändrar vårt dagliga arbete. Kerstin hjälper oss att lyfta blicken från vardagen och se de stora sammanhangen där samverkan och möten är en nödvändighet för utveckling.</p> <p>11.30 Tillgänglighet i IT- världen (föreläsningen hålls på engelska)
Professor Dominique Archambault ,</p> | <p>Université Paris, ger oss en internationell utblick. Hur ser utvecklingen inom teknikområdet för personer med synnedsättning ut i andra länder? Vad är nytt, vad är på gång? Varför är tillgänglighet med hjälp av teknik så viktigt? World Wide Web för alla</p> <p>12.30 Lunch + utställning</p> <p>13.40 STEP UP, Europeiskt projekt om O&M, Catarina Reinestam Nelander, SPSM</p> <p>13.50 Bra ljus på arbetet! Arbetsförmedlingens projekt, Krister Inde</p> <p>14.00 Hur klarar sig elever med blindhet/svår synnedsättning i grundskolan? – glimtar från en longitudinell fallstudie
Kim de Verdier  r leg. psykolog vid Resurscenter syn och doktorand i specialpedagogik vid Stockholms Universitet. I början av 2000-talet medverkade hon i ett projekt vid RC Syn, där samtliga elever som rekommenderades punktskrift inför skolstarten, studerades under sina första tre  r i grundskolan. Dessa elever  r nu i slutet av sin grundskoletid, och i en nyligen genomförd studie har utfallet av deras</p> |
|--|--|

- skoltid undersökts utifrån lärandeaspekter, psykosociala aspekter och delaktighet. Kim de Verdier kommer att berätta om delar av studien och preliminära resultat kommer att visas och diskuteras.
- 15.00 Kaffe + utställning
- 15.30 Synrehabilitering med hjälp av kontaktlinser.
- 16.30 Per-Åke Östman har mångårig erfarenhet från synområdet. Här tar han upp hur man kan jobba med kontaktlinser vid diagnoser som ögontorrhet (Sjögrens syndrom), diplopi efter stroke, irreguljär kornea vid sjukdom/trauma mm.
- 17.00 FFS Årsmöte
- 19.30 Mingel & Middag

18 april. Parallella presentationer 40 minuter vardera

OBS ingen föränmälan krävs.

Utvik och utställning

RUM: Ankarsvik, Bergvik, Nyvik, Karlsvik

Pedagogik

RUM: Ankarsvik

- 8.30 Erfarenhetsutbyte kring val av läsmedium, Lena Lindbom, Åsa Karlsson-Lundqvist SPSM, RC Syn.
- 9.15 Tillgång till anpassade läromedel för barn/elever/studerande med synnedättning. Anna-Karin Andersson, Catarina Hägg, SPSM, Läromedel
- 10.00 Kaffe & utställning
- 11.00 Att lära sig punktskrift med nya Perkins, Åsa Lodin, Iris
- 11.45 Par i samtal, Stockholms Syncentral
- 12.30 Lunch och utställning
- 14.00 Utställning
- 14.45 Synanpassningar i Word/Windows, Margareta Gardtman, Polar Print
- 15.30 Kaffe & utställning

Orientering och förflyttning

RUM: Bergvik

- 8.30 GPS i mobilen, Claudio Quatral
- 9.15 Introduktion av vit käpp/ O&M, Anitha

Svensson, Johan Sundholm, SC Stockholm

- 10.00 Kaffe & utställning
- 11.00 En kvalitetsmodell för bättre tillgänglighet? Laila Asp, SC GBG
- 11.45 Visning och provspel av Invisiball ”Tennis för blinda” (pågår hela eftermiddagen i detta rum), Håkan Lidbo
- 12.30 Lunch och utställning
- 14.00 fortsatt visning och provspel av Invisiball ”Tennis för blinda”
- 15.30 Kaffe & utställning

Synrehabilitering, Optik

RUM: Nyvik

- 8.30 Att göra text tillgänglig på olika sätt, Thomas Göthberg, Provista
- 9.15 Supernova - Nyheter, Thomas Göthberg Provista
- 10.00 Kaffe & utställning
- 11.00 Christine Roman-Lancys “CVI-Range”, Judith Cederhag, Elisabeth Jessen, SPSM, RC Syn Örebro
- 11.45 Optik i praktiken, Elisabet Chuck
- 12.30 Lunch och utställning
- 14.00 Synprofilen, Anders Sjöström, Annica Södergren SPSM, RC Syn Örebro
- 14.45 Utställning
- 15.30 Kaffe & utställning

Ergonomi/Belysning

RUM: Karlsvik

- 8.30 Utställning
- 9.15 Belysning, Glamox Lux
- 10.00 Kaffe & utställning
- 11.00 Ergonomi och synhjälpmedel, Åsa Blomqvist AF SYN
- 11.45 Utställning
- 12.30 Lunch och utställning
- 14.00 Ljusdesign, Ola Carlsson Fredén
- 14.45 Fortsättning Ljusdesign
- 15.30 Kaffe & utställning

Teknik

RUM: Utvik

- 8.30 iPhone/iPad – för personer med synnedättning, David Renström, Synutveckling
- 9.15 fortsättning iPhone/iPad..

10.00	Kaffe & utställning	Presentationer/Workshops i utställningen
11.00	Att använda iPhone med förstoring och tal, Marianne Lerenius, It-pedagog, Syncentralen, Stockholm	8.30 Polarprint
11.45	Att använda iPhone Forts.	9.15 Iris hjälpmedel
12.30	Lunch och utställning	10.00 Provista
14.00	Molntjänster – hur kan man använda molnet för att spara, flytta och komma åt sin information? Claudio Quatral, LVI	10.30 Icap
14.45	Fortsättning Molntjänster + iPhone, iPad och iCloud i Kyrkans tjänst Claudio Quatral, LVI Kenneth Elfström-Ahlenius, Präst Sköns Församling, Sundsvall	13.00 Insyn
15.30	Kaffe & utställning	13.30 LVI
		14.30 Multilens

Föreningen För Synrehabilitering kallar till Årsmöte

När: 17:e april kl 17.00

Plats: Hotell Södra Berget,
Sundsvall (lokal: Nyvik)

16.Stadgeenligt väckta förslag

17.Övriga frågor

18.Mötets avslutande

1. Mötets öppnande
2. Mötets behöriga utlysande
3. Val av ordförande och sekreterare för mötet
4. Godkännande av dagordningen
5. Val av två justeringspersoner
6. Val av två rösträknare
7. Styrelsens verksamhetsberättelse
8. Revisionsberättelse
9. Ansvarsfrihet för styrelsen
- 10.Information från styrelsen
- 11.Inkomst- och utgiftsstat för kommande verksamhetsår
- 12.Årsavgift för kommande verksamhetsår
- 13.Val av styrelse och styrelsesuppleanter
- 14.Val av revisorer och revisorssuppleanter
- 15.Val av valberedning

Varmt välkomna
Styrelsen FFS

Motioner skall vara styrelsen tillhanda senast den 30 mars och skickas till kansli@ffss.se

Anmälan

Anmälan sker via vår hemsida www.ffss.se Sista anmälningsdag fredag 8 mars.

Där finns också löpande information

Resurscenter syn informerar om föräldrakurser

Resurscenter syn i Stockholm och Örebro erbjuder utbildning för föräldrar som har ett barn med synnedsättning. Utbildningen sker i kursform på resurscentret. Specialutformade utbildningar på hemorten kan också arrangeras.

Se vidare på vår hemsida www.spsm.se

Aktuellt kursutbud

Barn med svår synnedsättning/blindhet, 3 – 4 år

14 – 15 maj 2013

Anmälan: senast 22 mars 2013.

Plats: Resurscenter syn Stockholm. Endast föräldrar.

Innehåll: Att läsa på olika sätt – svartskrift eller punktskrift.

Bilder och bildtolkning.

Datorlek.

Lek och samspel.

Samspel, kommunikation och delaktighet.

Självständighet: ADL, orientering och mobility.

Barn med svår synnedsättning/blindhet, 0 – 5 år

September eller oktober 2013 (datum ej fastställda)

Anmälan: Kontinuerligt under året.

Plats: Resurscenter syn Stockholm.

Innehåll: Anpassning av barnets närmiljö.

Aspekter på att utvecklas med synnedsättning.

Bilder och bildtolkning.

Samhällets stödinsatser.

Samspel, kommunikation, delaktighet.

Självständighet: ADL, orientering och mobility.

Alla kurser är kostnadsfria och ersättning utgår för resekostnader. Föräldrarna betalar en mindre avgift för mat och logi.

Ytterligare information

Annica Winberg annica.winberg@spsm.se

Åsa Karlsson Lundqvist asa.karlsson-lundqvist@spsm.se

Resurscenter syn Stockholm, 010-473 50 00

Kalendern

2013

13 – 14 mars

Fagdager SYN 2013
Statped, Norge
[www.statped.no/Kurskalender/
Fagdager-syn-2013/](http://www.statped.no/Kurskalender/Fagdager-syn-2013/)

31 mars – 3 april

Low Vision
Melbourne, Australia
www.islrr.org

12 – 13 april

Tactile Graphics Conference
NFB, Jernigan Institute, Baltimore,
[www.nfb.org/tactilegraphics-
conference](http://www.nfb.org/tactilegraphics-conference)

17 – 18 april

FFS- fortbildningsdagar
“Verktyg och metoder för
tillgänglighet”
www.ffss.se

19 – 23 april

European Academy of Opto-
metry and Optics, Malaga
www.eaoo.info

24 – 26 april

Sight City
Frankfurt, Germany
www.sightcity.net

30 – 31 maj

NNDR 2013 - Nordic Network
on Disability Research, Åbo
www.nndr2013.fi/

10 – 11 juni

Nordisk konferens i Eko-
lokalisering
IBOS Hellerup Danmark
www.ibos.dk/

17 – 19 juni

Nordic Conference 2013
“Supporting the Blind Child’s
Growth, Development and
Learning”
2013, Helsingfors, Finland
[www.nkl.fi/fi/etusivu/
nordicconference2013](http://www.nkl.fi/fi/etusivu/nordicconference2013)

30 juni – 5 juli

8th ICEVI European Confe-
rence, Istanbul
www.icevieurope2013.com

13 – 15 september

European Low Vision Con-
ference, Oxford

18 – 21 september

EVER (European Association
for Vision and Eye Research)
Nice
www.ever.be

19 – 22 september

AAATE 2013 – Association for
the Advancement of Assistive
Technologies in Europe, Vila-
moura, Algarve
www.aaate2013.eu

10 – 12 oktober

25th Annual Meeting of the Eu-
ropean Academy of Childhood
Disability:
From Basic Research to Policy
The Sage, Newcastle-Gateshe-
ad, UK
www.eacd2013.org

9 – 11 oktober

Closing the Gap, Minneapolis
www.closingthegap.com

10 – 12 oktober

European Academy of Child-
hood Disability, 25th Annual
Meeting, Newcastle
www.eacd.org

30 september – 30 oktober

Seminar in mathematics for
children with visual impairment
or MDVI, Tambartun
[www.mdvi-euronet.org/site/
files/MDVIEURONETNews-
letterAutumn2012.pdf](http://www.mdvi-euronet.org/site/files/MDVIEURONETNews-
letterAutumn2012.pdf)

2014

30 mars – 3 april

Vision 2014 – 11th Inter-
national Conference on Low
Vision, Melbourne
www.vision2014.org

9 – 11 juli

International Conference on
Computers Helping People with
Special Needs (ICCHP), Paris
www.icchp.org